

Яцук О. О.

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
м. Запоріжжя, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: АГРАРНІ РОЗПИСКИ ТА АГРАРНІ НОТИ

Пошук нових джерел фінансового забезпечення діяльності виробників сільськогосподарської продукції сприяє розробці та запровадженню дієвих інноваційних фінансових позикових інструментів. В Україні, з прийняттям Закону «Про аграрні розписки» у 2013 року, успішно розпочали функціонувати аграрні розписки, що дозволило суттєво знизити вартість позикових ресурсів саме за цим фінансовим інструментом позики [1, 8]. Адаптація інституту вище згаданого фінансового інструменту до практики європейського ринку, в умовах цифрової глобалізації торгівлі та ринків капіталу, з урахуванням сучасних ризиків фінансової безпеки сприяла запровадженню нового перспективного електронному інструменту запозичення фінансових ресурсів так званих аграрних нот на основі Закону України «Про аграрні ноти». ЕУ в Україні виступила Консультаційним радником Проєкту Міжнародної фінансової корпорації (IFC, Група Світового банку) «Розвиток доступу агросектору України до ринків капіталу» щодо розробки нормативної бази для впровадження Закону України «Про аграрні ноти». Основною метою вступу в дію закону є запровадження нового фінансового інструменту для кредитування сільськогосподарського виробництва, який дозволяє використовувати переваги ринків капіталу та депозитарної системи України.

Аграрні ноти є інноваційним цифровим інструментом залучення грошових коштів виробниками сільськогосподарської продукції у господарську діяльність, що забезпечує інтеграцію учасників позикової угоди до ринків капіталу. Згідно ЗУ «Про

аграрні ноти», це неемісійний цінний папір, що посвідчує безумовне зобов'язання боржника, забезпечене заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти кредитору відповідно до умов, визначених таким цінним папером.

Правову основу функціонування аграрних нот в Україні становлять Конституція України, Цивільний кодекс України, закони України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків», «Про депозитарну систему України», інші закони України, що регулюють правовідносини щодо сільськогосподарського виробництва та функціонування ринків сільськогосподарської продукції, ринків капіталу та організованих товарних ринків, а також правовідносини щодо функціонування інших фінансових та кредитних ринків.

Аграрна нота встановлює забезпечення виконання зобов'язань боржника заставою. Предметом такої застави за аграрною нотою може бути виключно майбутня сільськогосподарська продукція. Згідно Закону України «Про аграрні ноти» аграрні ноти за видом зобов'язання поділяються на:

1) товарна аграрна нота – це аграрна нота, що посвідчує безумовне зобов'язання боржника здійснити поставку сільськогосподарської продукції, вид, якість, кількість, місце та строк поставки якої визначені такою нотою;

2) фінансова аграрна нота – це аграрна нота, що посвідчує безумовне зобов'язання боржника у визначений термін або протягом встановленого строку сплатити кредитору грошову суму, розмір якої може бути фіксованим або змінним, що може визначатися за формулою, з урахуванням ціни сільськогосподарської продукції визначених виду, кількості та якості, курсу валют, індексів тощо або в інший спосіб, передбачений такою нотою [2].

Аграрні ноти мають статус цінних паперів і видаються в електронній формі під контролем Національної комісії із цінних паперів та фондового ринку. Порядок обміну інформацією між Реєстром та системою депозитарного обліку цінних паперів затверджується Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Аграрна нота вважається виданою з моменту депонування документа про

введення неемісійного цінного папера до системи депозитарного обліку у Центральному депозитарії після укладення особою, яка має намір видати аграрну ноту, договору про введення неемісійних цінних паперів до системи депозитарного обліку з Центральним депозитарієм цінних паперів.

Реєстр аграрних нот – це інформаційно-комунікаційна система, в якій у порядку, передбаченому діючим законом та Положенням про Реєстр аграрних нот, відображається інформація про видачу, зміст і зміну реквізитів, припинення та обтяження аграрних нот, а також про початок примусового виконання зобов'язань за аграрними нотами на підставі спеціальної виписки з Реєстру. Порядок обміну інформацією між Реєстром та системою депозитарного обліку цінних паперів затверджується Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Функціонування Реєстру аграрних нот передбачає автоматичний обмін інформацією з іншими публічними реєстрами, а саме: Державним реєстром речових прав на нерухоме майно; Державним реєстром обтяжень рухомого майна; Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; Державним земельним кадастром та іншими цифровими базами даних. Аграрна нота встановлює забезпечення виконання зобов'язань боржника заставою. Предметом такої застави за аграрною нотою може бути виключно майбутня сільськогосподарська продукція [2, 3, 4].

Ведучі експерти аграрної галузі обговорюють можливі переваги та недоліки інноваційного цифрового фінансового інструмента. Запровадження аграрних нот дозволили суттєво розширити перелік сільськогосподарської продукції, а саме дозволило використовувати під заставу продукцію тваринництва, що надає можливості для фінансування набагато більшого кола сільськогосподарських виробників. Також суттєво розширено період використання аграрних нот, що дає можливість партнерам застосовувати їх протягом декількох маркетингових періодів та знизити фінансові ризики враховуючі особливості виробництва сільськогосподарської продукції. До кола суб'єктів видачі аграрних нот додалися сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, при умові якщо хоча б один член такого кооперативу має у власності земельну ділянку сільськогосподарського

призначення або право користування нею. Також суттєво посилено правовий статус аграрної ноти, на відміну від аграрних розписок, які мали обмежене використання, оскільки за своєю природою є товаророзпорядчим документом. Аграрні ноти може бути предметом застави, договорів про передачу майна у власність, спадкування, оскільки має статус неемісійного цінного паперу та відповідно є самостійним об'єктом цивільних прав. Передбачається також, що введення в дію аграрних нот додатково буде захищати власників земельних ділянок від рейдерства, оскільки законом встановлено заборону передавати в заставу за аграрними нотами земельні ділянки сільськогосподарського призначення та стягнення їх на користь кредиторів [5, 6, 7].

Аграрні ноти стали інноваційним цифровим фінансовим інструментом в електронному вигляді оскільки запроваджено їх формування та використання на базі Реєстру аграрних нот на рахунку в цінних паперах в депозитарній системі з відображенням відомостей про її реквізити. При цьому виконання контрольних функцій під час видачі аграрної ноти забезпечується в режимі електронного обміну інформацією Реєстру аграрних нот з державними реєстрами. В той час, як аграрна розписка має паперову форму, її оформлення потребує нотаріального посвідчення, що як показує практика здорожувало позикову угоду на 1-3 % за рахунок вартості нотаріальних послуг [8].

Поліпшення умов доступу виробників сільськогосподарської продукції до нових джерел фінансового забезпечення діяльності на засадах використання дієвих інноваційних фінансових позикових інструментів може сприяти підвищенню їх продуктивності та прибутковості, покращуючи при цьому якість матеріалів та засобів виробництва.

Список використаних джерел

1. Про аграрні розписки. Закон України від 06.11.2012 р № 5479-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17> (дата звернення 06.02.2025).
2. Про аграрні ноти. Закон України від 22.02.2024 р № 3587-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3586-20> (дата звернення 06.02.2025).

3. Про затвердження Порядку обміну інформацією між Реєстром агарних нот та системою депозитарного обліку цінних паперів. Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 25.09.2024 №09/21/1177/K03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1489-24> (дата звернення 06.02.2025).

4. Реєстр агарних нот. URL: <https://ran-public.csd.ua> (дата звернення 06.02.2025).

5. Аграрні ноти: інструмент для залучення фінансування в агросектор України. Наталія Шевченко. *Економічна правда*. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/11/22/722149> (дата звернення 08.02.2025).

6. Аграрна реформа в Україні – Аграрні ноти. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/agrarna-reforma-v-ukrayini-agrarni-noty> (дата звернення 06.02.2025).

7. Впровадження агарних нот. Електронний журнал. *Пропозиція*. від 30.01.2025. URL: <https://propozitsiya.com/ua/shche-raz-pro-agrarni-noty> (дата звернення 08.02.2025).

8. Яцух О. О. Аграрні розписки як інноваційна форма фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств. *Аграрна економіка*. 2019. Т.12. № 1-2. С. 88–106.